

Ukrainekrisen – en kort introduktion

<i>Ukrainekrisen – meget kort</i>	1
<i>Ukraine i russisk selvforståelse</i>	1
<i>Krim som central flådbase</i>	3
<i>Optakt til annekteringen i 2014</i>	3
<i>Små Grønne Mænd - hybridkrig</i>	4
<i>2014-2021</i>	5
Minskaftalerne	5
<i>Ruslands behov for sikkerhedsgaranti</i>	6
<i>2022</i>	7

Ukrainekrisen – meget kort

I november 2013 søgte den ukrainske præsident Viktor Yanukovych at suspendere Ukraines associeringsaftale med EU. Dette udløste intern uro, og Euromajdan-bevægelsen opstod. Euromajdan-bevægelsen krævede fortsat ukrainsk tilnærmelse til EU og NATO. 23. februar 2014 flygtede Yanukovych. I russiskorienterede områder som Krim, Donetsk, Luhansk, Kharkiv og Odessa udløste det ny uro. 27. februar 2014 angreb ”grønne mænd” Krim. Det var maskerede russiske styrker uden nationalitetstegn. Siden da har Rusland haft besat Krim, og der har været en lavintens krig mellem russiskorienterede oprørere, støttet af russiske styrker, og Ukraine. I skrivende stund er der opmarcheret cirka 100.000 russiske soldater ved den ukrainske grænse, og det frygtes, at soldaterne vil invadere dele af Ukraine.

Ukraine i russisk selvforståelse

Ukraine indgår som en central del af russisk selvforståelse. Uden Ukraine er Rusland ikke et imperium. Så klart er det blevet sagt i russiske nationalistiske kredse anført af Alexander Dugin, der siden 1990'erne har påvirket russisk geopolitisk tankegang.¹ På en lidt anden måde kan man beskrive det som en moderne version af Bresjnev-doktrinen fra 1968, hvor Ukraine kun har begrænset suverænitet.² Bresjnev-doktrinen indskrænkede i sin tid handlemuligheder for de stater, der lå rundt om Sovjetunionen, og doktrinen legitimerede en indgriben i indre anliggender, hvis de omkringliggende stater bevægede sig væk fra Sovjetunionen. I en moderne form har vi i de senere år set russisk støtte til ledelserne i Kasakhstan og Belarus.

¹ https://www.jstor.org/stable/41036826?read-now=1&refreqid=excelsior%3A2f66f85a4f3f8cec515f7cc1e56b3e62&seq=2#page_scan_tab_contents

² <https://www.chathamhouse.org/2019/07/minsk-agreements-rest-incompatible-views-sovereignty>

Præsiden Vladimir Putin fremhæver ofte den nostalgiske forbindelse, Rusland har til Ukraine - både fra sovjettiden og i et længere historisk perspektiv, der strækker sig tilbage til grundlæggelsen af Rusland. Der trækkes i russisk historie klare linjer tilbage til Kiev-riget fra 800-tallet. Herfra udgik det, der blev til Rusland og russisk kultur. Her lagdes også grunden til den ortodokse kirke. I Kievriget/Kievrus opstod det, der i tiden omkring år 900 blev til såvel den russisk som ukrainsk ortodokse kirke.³

Kiev-riget gik under, og Ukraine har været en del af bl.a. den polsk-litauiske union, delt mellem Rusland og Østrig-Ungarn, og været en del af Sovjetunionen. Siden Ukraines selvstændighed i 1991 ved Sovjetunionens opløsning har landet haft svært ved at distancere sig fra Rusland på grund af den stærke fortid, de har til fælles. Med Ruslands enorme indflydelse på Ukraines kultur, historie, samfund og sprog og ikke mindst et russisk mindretal i Ukraine er der en vis splittelse i Ukraine, som Rusland under konflikten har spillet på.

Rusland lider stadig af en form for chok fra Sovjetunionens fald. Præsident Putin omtaler kollapset af Sovjetunionen som den største geopolitiske katastrofe i det 20. århundrede.⁴ I Rusland opfattes det af mange som en international ydmygelse, hvilket Putin har sagt direkte i taler.⁵ Putin anser Rusland for en stormagt, der skal respekteres som en stormagt. Det var reelt set budskabet i hans tale til den sikkerhedspolitiske konference i München i 2007.⁶ Det sidste Rusland ønsker, er gentagne ydmygelser i international sammenhæng. For Rusland har Ukraine siden Sovjetunionens sammenbrud i 1991 fortsat været et historisk territorie tæt knyttet til Rusland, hvilket gav og giver anledning til frustration over, at området lå uden for den postsovjetiske unions hjerteland.

Den russiske udenrigsminister Sergej Lavrov har udtalt, at NATO: "*...now is a purely geopolitical project on colonizing the territory that became unclaimed after the dissolution of the Warsaw Pact [Organization] and the break-up of the Soviet Union. This is what they are doing...*"⁷. Denne udtalelse viser meget klart den russiske geopolitiske tankegang. Man ser NATO som en udfordrer, der aggressivt ekspanderer imod øst. Denne ekspansion skal stoppes. Ruslands fortælling om de sidste 30 års historie er i høj grad, at man mener, at NATO og USA hele tiden har flyttet sine grænser tættere og tættere på Rusland, og derved truer Rusland med en inddæmning.

NATO, og hermed USA, er uden tvivl Ruslands største konkurrent set med russiske øjne. Skulle Ukraine blive optaget i NATO (og EU) og derved politisk og militært blive en del af Vesten, ville det være et enormt tab på flere punkter for Rusland. Det gælder især for den russiske selvforståelse i forhold til den historiske betydning Ukraine har for Rusland. Indenrigspolitisk ville det være et kæmpe nederlag for Putin og hans elitære supportere, hvis man skulle indstille sig på, at Ukraine var en del af NATO og dermed endegyldigt vendt Rusland ryggen. Rusland ville ej heller kunne

³ Putin, Vladimir "Обращение Президента Российской Федерации" / "Address by the President of the Russian Federation," 2014, <http://kremlin.ru/events/president/news/20603>

⁴ <https://www.nbcnews.com/id/wbna7632057>

⁵ <http://en.kremlin.ru/events/president/news/55882>

⁶ <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>

⁷ <https://tass.com/politics/1381481>

affinde sig med, at historisk vigtige monumenter og andet kulturarv skulle håndteres af naboen, som favoriserede fjenden.

Andre væsentlige problemstillinger for Rusland kunne være:

- Rusland betragter Ukraine som et højt prioriteret interesseområde med et stort mindretal af russere er bosiddende i landet.
- Ukraine er med Belarus, Finland og Sverige de lande, der ikke er medlem af NATO, som deler grænse med Rusland.

Krim som central flådebase

Krim blev overdraget til Rusland i 1783 fra Det ssmanniske Rige. Rusland skabte Sevastopol (Sebastopol) som en havn for den russiske sortehavsflåde, og derved etableredes en vigtig strategisk position. Sevastopol blev under Krimkrigen belejret og tabt. Ligeledes blev Sevastopol belejret og tabt under 2. Verdenskrig, og byen indgår i det russiske militærs heltefortællinger. Krim udgør således både en vigtig del af russisk historie og et centralt strategisk element for den russiske flåde.

Tilbage i sovjettiden var Krim ikke blot et attraktivt feriemål for den almene borger. Jalta var kendt for at være det foretrukne opholdssted for den politiske elite i sommerperioden. Opførelse af store villaer gennem 1900-tallet og afholdelsen af Jalta-konferencen i 1945 er blot med til at bekræfte forkærligheden for området.

Med Ruslands indlemmelse af Krim-halvøen i 2014 var Jalta tilbage i hænderne på den politiske elite i Rusland; men samtidig betød det også, at den store militære flådebase i Sevastopol ikke længere var delt mellem den ukrainske flåde og den russiske flåde. I 2010 vedtog Ukraine og Rusland en leasingaftale af flådebasen, således at Rusland havde tilladelse til at benytte faciliteterne til sin sortehavsflåde. Denne aftale var ikke længere relevant for Rusland efter annekteringen i 2014, og den blev derfor ophævet, hvilket betød, at den ukrainske flåde måtte forlade basen i Sevastopol.⁸

Med flådebasen i Sevastopol under russisk kontrol betød det ikke blot en udelukkelse af den ukrainske flåde, men også, at Rusland sikrede sig, at NATO på ingen måde ville have mulighed for at kunne benytte faciliteterne og være til stede. Det var ikke et spørgsmål om at udelukke ukrainsk tilstedeværelse i Sevastopol, men langt mere et spørgsmål om, at man ikke ville give NATO frirum til at være til stede, hvis Ukraine skulle blive en del af NATO.

Optakt til annekteringen i 2014

I begyndelsen af Putins æra havde hans politiske diskurs ingen sammenhængende ideologisk vej, men han forfulgte historisk omfavnelser af fortiden og kollektiv erindring, og han forstod

⁸ <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/all-ukrainian-battle-ships-left-sevastopol-bay-and-donuzlav-lake-344258.html>

vigtigheden af at etablere en stærk fælles fortælling. Siden 2004 vendte den ideologiske retning sig mod nationalistisk og patriotisk opfordring, og blev oftere nævnt i forskellige sammenhæng, særligt når Putin holdt taler eller deltog i pressekonferencer.⁹ Dette er vigtigt i forhold til forståelsen for Ruslands senere interesse i Krim-halvøen, men også for Ukraine generelt. Før Putin kunne iscenesætte annekteringen af Krim, havde han brug for opbakning inden for Ruslands grænser.

Putin havde brug for at præsentere et romantiseret eventyr om, at Rusland ikke kun kom til undsætning, men ophøjede Rusland som frelser, der ankom for at redde folket og befri Krim fra den ukrainske misligholdelse af området. En meget patriotisk orienteret russisk fortælling er godt for folket, fordi den får dem til at tro, at staten er stærk. En stærk stat betyder en stat, der er i stand til at tage sig af sit folk, uanset hvilken nation de hører til. På grund af tidligere satellitstater er Rusland ikke kun Rusland, og legitimerer derfor idéen om ekspansionisme til områder som Krim, der besidder en fælles arv og historie, som passer ind i den russiske fortælling.

Op til annekteringen i 2014 havde Putin enorm succes med at kontrollere det russiske narrativ. Medierne var ekstremt vigtige for Putin og udlæggelsen af russisk udenrigspolitik. Gennem statskontrollerede nyhedsmedier lykkedes det at understrege russisk storhed og samtidig sætte Vesten i negativt lys, hvor der sættes spørgsmålstejn ved USA og resten af verden, der i blindhed følger deres ønsker.

Medierne bragte også ofte historier om, at etniske russere bosiddende i Ukraine blev udsat for forfølgelse og voldelige overfald.¹⁰ Billeder af et Ukraine i forfald og Putin, der blev fremstillet som redningsmanden med løfter om et bedre liv, er det, som den svage ukrainske stat kunne give.¹¹

Strategien affødte en enorm utilfredshed og medfølelse for etniske russere. Propagandaen gjorde det muligt for Putin at iværksætte en plan for at gå ind i Ukraine, og der var stor opbakning til det i Rusland.

Små grønne mænd - hybridkrig

Den militære tilstedeværelse på Krim var ganske vist uniformerede soldater. Det, som der var opsigtsvækkende, var, at soldaterne ikke bar synlige flag eller anden markering, der kunne bestemme tilhørsforhold. På trods af at disse soldater var udstyret med samme våben, som bruges af russiske styrker, insisterede Rusland på, at der var tale om lokale "selvforsvarsgrupper", der havde organiseret sig for at beskytte borgerne på Krim. De små grønne mænd blev også promoveret som værende frihedskæmpere, der opererede på baggrund af ønske om frigørelse fra Ukraine, der samtidig bekendte sig som pro-russere.

⁹ Kratochvíl, Petr, and Gaziza Shakhonova. "The Patriotic Turn and Re-Building Russia's Historical Memory: Resisting the West, Leading the Post-Soviet East?" *Problems of Post-Communism* (2020)

¹⁰ Goudimiak, I. (2016). *Justifying War in Ukraine: An Analysis of Speeches, Excerpts and Interviews by Vladimir Putin* (Master's thesis, Duquesne University). Retrieved from <https://dsc.duq.edu/etd/114>

¹¹ How The Media Became One of Putin's Most Powerful Weapons. April, 21, 2015 – The Atlantic, Dougherty, Jill <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/04/how-the-media-became-putins-most-powerful-weapon/391062/>

Strategien gav god mening for Rusland, da det betød, at når annekteringen af Krim var en realitet, kunne de grønne mænd påsætte et russisk flag på skulderen af uniformen, og at man på Krim kunne hylde de tilstedeværende soldater som dem, der befriede folket fra det ukrainske fastland. Hensigten fra Ruslands side med ikke at lade sine soldater identificere var tydeligt en del af Kremls manipulation. Når ukrainske styrker lå i ildkamp med de grønne mænd, gav det et billede af, at Ukraine var synonym med undertrykkelse og konfliktoptrappende.

De grønne mænd blev symbolet på den moderne hybridkrig, hvor man kan bruge alle elementer i statens værktøjskasse fra klassiske militære værktøjer til ikke-militære værktøjer for at opnå størst mulig effekt. Man søger hele tiden at holde sig under krigsspekteret, så man ikke igangsætter en konventionel krig. Midlerne, man bruger, er ofte påvirkning, cyber, efterretningsvirksomhed, ikke-uniformerede styrker m.fl. Chefen for den russiske generalstab, general Valerij Gerasimov, har beskrevet hybridkrig som, at den er ikke-erklæret; at grænserne mellem det militære og det civile udviskes; og at kampene udkæmpes både i de fysiske arenaer og i informationsrummet.¹²

2014-2021

Nyheden om Krim under russisk kontrol spredte sig til andre dele af Ukraine. Særligt i de østlige regioner var det en populær nyhed blandt pro-russere. Her begyndte spekulationer at florere om, hvorvidt det var muligt at opnå samme skæbne, som folket på Krim havde. Der var et ønske i dele af befolkningen særligt i Donbass-regionen om løsrivelse fra Ukraine. Her oplevede man for alvor uroligheder, der var udløst af væbnede konflikter mellem ukrainske regeringsstyrker og pro-russiske separatister. Administrationsbygninger i Donetsk og Lugansk blev overtaget af separatister, og inden længe blev folkerepublikker Donetsk og Lugansk erklæret som uafhængige fra Ukraine. Folkerepublikkerne er ikke anerkendt som selvstændige stater.

24. maj 2014, indgik folkerepublikker Donetsk og Lugansk i en aftale om at danne en konføderation.¹³ Den ukrainske regering vil ikke anerkende den nye konføderation, og heller ikke en eneste FN-medlemsstat har erklæret selvudnævnelsen for legitim.

Ukraine rettede beskyldninger mod Rusland, og mente, at separatisterne både fik støtte fra russiske styrker og våben til kampen mod de ukrainske styrker.¹⁴ Det virker også usandsynligt, at separatister på egen hånd skulle have været i stand til at nedkæmpe ukrainske styrker og specialstyrker med sådan en enorm succes, at man siden 2014 har haft kontrollen over Donetsk og Lugansk.

Minskaftalerne

Tiden lige efter annekteringen af Krim-halvøen og kampene i det østlige Ukraine var præget af forsøget på at dæmpe kampene. Under fransk og tysk mediering fik den trilaterale kontaktgruppe

¹² <https://www.vpk-news.ru/articles/14632>

¹³ https://web.archive.org/web/20140607011548/http://voiceofrussia.com/news/2014_05_24/Donetsk-Lugansk-Peoples-Republics-unite-in-Novorossiya-1012/

¹⁴ <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-protesters-idUSBREA370DO20140408>

om Ukraine bestående af Ukraine, Rusland og OSCE skabt Minskprotokollen. Heri fastsatte man 12 punkter, som parterne skulle overholde. Aftalen blev indgået 5. september 2014.¹⁵ Imidlertid holdt aftalen ikke, da der udbrød nye kampe om bl.a. Donetsk Lufthavn. I januar 2015 var aftalen brudt sammen.

Minsk 2 blev indgået 11. februar 2015.¹⁶ Underskrivere var repræsentanter for OSCE, Ukraine og Rusland. Minskaftalen var grundlaget for at sikre våbenhvile og nedtrappe konflikten mellem pro-russiske separatister og ukrainske styrker.¹⁷ I alt 13 punkter blev vedtaget, som var baseret på både dialog vedrørende selvstændighed og politiske tiltag, der skulle gennemføres. Punkterne indeholdt også konfliktnedtrappende tiltag som bl.a. en øjeblikkelig tilbagetrækning af tunge våben og våbenhvile.

Annekteringen af Krim blev grundlaget for kampene, der i årene efter 2014 prægede det østlige Ukraine. Konflikten er meget kompleks, og der har endnu ikke været den store udsigt til hverken permanent våbenhvile eller diplomatiske aftaler, der reelt sikrer stabilitet. Rusland gik fra at stå i baggrunden og indirekte være medvirkende i konflikten til at positionere sig selv i en langt mere central rolle, hvor der ikke længere er tvivl om, at Rusland aktivt bidrager til urolighederne. Uanset om Rusland benægter sin tilstedeværelse i Ukraine, eller blot oplyser, at man er tæt på grænsen, så har russiske enheder i større eller mindre omfang deltaget i kampene.

I efteråret 2021 og frem tog konflikten en meget alvorlig drejning. Rusland begyndte at opruste nær Ukraines grænse, og en international krise var under opsejling. Bekymringen for en russisk invasion af Ukraine syntes at være tættere på end indtil da.

Ruslands behov for sikkerhedsgaranti

I december 2021 overdrog Rusland konkrete forslag til USA og USA's allierede vedrørende en række punkter, der skulle sikre Ruslands sikkerhed på længere sigt.¹⁸ Det russiske traktatudkast viser, at Rusland i disse år frygter, at USA og USA's allierede i NATO kommer for tæt på Ruslands grænser. Man ønsker en bufferzone mellem sig og NATO. En del af den russiske bekymring er, om USA med sine NATO-allierede opstiller missiler tæt på Ruslands grænse.¹⁹ Den russiske regering vil stoppe yderligere udvidelser (i russisk sprogbrug ekspansion) af NATO imod Øst.²⁰ Dette skal læses som en udvidelse af NATO med Ukraine, Georgien – eller Finland. Opnår man ikke disse garantier, truer man med, at det kan ende ud i krig.

Sikkerhedsgarantierne blev afvist på møderne mellem Rusland, NATO og OSCE, og dermed må man forvente et nyt diplomatisk og militært træk fra Rusland. Her er det ikke udelukket, at atomvåben vil komme til at spille en betydelig rolle. Hvis Rusland ønsker det, kan Rusland ikke blot true med krig, men kan også true med, at man vil aktivere de taktiske atomvåben. Dette vil skabe en ny hovedpine for NATO, og man bør kraftigt overveje, hvordan man bedst håndterer dialogen,

¹⁵ <https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/123258.pdf>

¹⁶ <https://peacemaker.un.org/ukraine-minsk-implementation15>

¹⁷ https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/UA_150212_MinskAgreement_en.pdf

¹⁸ <https://www.berlingske.dk/internationalt/rusland-kraever-nato-ophaever-medlemsloefte-til-ukraine>

¹⁹ <https://tass.com/politics/1381001>

²⁰ <https://tass.com/world/1373325>

således at Ruslands trusler bliver udfordret, men at der ikke bliver gjort alvor af benyttelsen af militære midler.

Ruslands håb om sikkerhedsgarantier bliver svære for NATO at imødekomme. NATO kan ikke acceptere, at demokratiske stater ikke selv kan vælge deres alliancepartnere, hvilket også er et brud på Rusland-NATO-aftalen fra 1997. Det er ret indlysende, og NATO-staterne vil på ingen måde underkaste sig de russiske krav. Samtidig er det klart, at Ukraine ikke ønsker at blive betragtet som en handelsvare mellem NATO og Rusland.

For Putins vedkommende er det bedste, der kan ske nu, hvor han ikke kan få sine sikkerhedsgarantier, at han rykker sine tropper ind i Ukraine, og at NATO forbliver passive uden reaktion. Således vinder Putin rent indenrigspolitisk, og opretholder den nationale stolthed og manifesterer russisk storhed. Det viser han ved ikke at bakke ud fra en konflikt, han i den grad har været med til at starte, og samtidig påbegynde et narrativ om, at NATO var magtesløse og intet stillede op i forhold til at beskytte Ukraine.

2022

På baggrund af de seneste års dialog vedrørende optagelse af Ukraine i NATO har der i 2021 været en voldsom stigning i russisk aktivitet ved den ukrainske grænse. I lang tid har NATO forberedt sig på "hvis Rusland angriber"-scenariet, men det tyder mere og mere på, at NATO skal begynde at forberede sig på et "når Rusland angriber"-scenarie.

I et dansk perspektiv betyder vores støtte til Ukraine samtidig også, at vi er nødsaget til at tænke over konsekvenserne, det måtte medføre i forhold til Rusland. Taget Ruslands uforudsigelighed i betragtning ville det være naivt for Danmark at forholde sig passivt og afgive reaktion på russisk aktion. Dansk forsvar bør handle præventivt og fortage overvejelser om, hvad der kan gøres for at garantere dansk sikkerhed.

Når det handler om støtte til Ukraine, er der en række lande, som åbent har erklæret sympati med Ukraine og bidraget med hjælp til den ukrainske regering. Tyskland, Storbritannien, Frankrig, USA, Canada, Sverige og Danmark har alle i større eller mindre omfang enten bidraget økonomisk, militært eller begge dele for at vise sin støtte til Ukraines sikkerhed. Samtidig er der også støtte fra EU som helhed - bl.a. på cyberområdet. Ukraine har ligeledes øget sin import af tyrkiske droner, som i andre konflikter har forvoldt store tab for russerne. Det bemærkelsesværdige i det er, at Tyrkiet som udgangspunkt har forholdsvis gode relationer til Rusland.

Forfattere:

Kim Niklas Jensen

Lars Bangert Struwe

Atlant Info gennemgår ikke fagfællebedømmelse i modsætning til Atlant Brief. Det sker for hurtigt at kunne levere information, men Atlant Info bygger på en forskningsmæssig tilgang.